

ATITUDINEA ADOPTATĂ DE ROMÂNIA ÎN PROBLEMA APLICAȚIILOR MILITARE ALE ORGANIZAȚIEI TRATATULUI DE LA VARȘOVIA DUPĂ INVADAREA CEHOSLOVACIEI ÎN AUGUST 1968

Maior PETRE OPRIS

Înființarea Organizației Tratatului de la Varșovia la 14 mai 1955 a consacrat pentru autoritățile de la București includerea României într-o alianță politico – militară condusă de o superputere, Uniunea Sovietică. Motivul principal care a determinat crearea acelei organizații a fost aderarea Republicii Federale Germania la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord și la Uniunea Europei Occidentale.

Participarea României la activitățile Organizației Tratatului de la Varșovia (O.T.V.) s-a dovedit dificilă în condițiile în care interesele statului român nu coincideau în unele privințe cu cele ale URSS. Autoritățile de la București au încercat să-și apere interesele naționale din interiorul organizației politico – militare create de sovietici și, la un moment dat, în anii '60, au adoptat o schimbare sensibilă în politica externă, acționând deschis în favoarea recunoașterii juridice internaționale a echivalenței între Tratatul Atlanticului de Nord și cel de la Varșovia. Pentru diplomația românească, o asemenea acțiune crea posibilitatea concretizării concepției privind desființarea concomitentă a celor două organizații militare, care conducea implicit la denunțarea imediată de către guvernul de la București a Tratatului de la Varșovia.

Ideea recunoașterii echivalenței între Organizația Tratatului Atlanticului de Nord și Organizația Tratatului de la Varșovia nu era nouă în anii '60. Liderul sovietic, Nikita Sergheevici Hrușcirov a fost cel care a lansat-o pentru prima dată la Geneva, în iulie 1955, la doar două luni de la înființarea O.T.V.¹ Prin propunerea făcută, acesta a dovedit încă o dată faptul că Organizația Tratatului de la Varșovia era o creație sovietică, „țările prietene” din cadrul alianței neavând suficientă autoritate în privința înființării sau desființării organizației respective.

Se pare că, cel puțin în primii ani, O.T.V. a contat mai mult ca o monedă de schimb în discuțiile diplomatice cu Occidentul decât ca o alianță politico-militară în adevăratul sens al cuvântului. Ulterior, diplomația românească a preluat leitmotivul lui Hrușcirov, pentru ca apoi, în anii '80, în mijloacele de informare în masă românești să se prezinte „concepția originală a tovarășului Nicolae Ceaușescu” privind desființarea concomitentă a N.A.T.O. și a O.T.V.

În consecință, ne putem întreba dacă nu cumva diplomația românească a fost dirijată în mod premeditat în anii '60, direct și/sau indirect, de către cea sovietică pentru promovarea echivalenței celor două blocuri politico-militare apărute pe continentul european în 1949, respectiv 1955. S-ar putea ca eșecul planului propus de Nikita Hrușcirov la Geneva în iulie 1955 și în anii care au urmat să-i fi determinat pe diplomații sovietici să apeleze la un subterfugiu politico-diplomatic: promovarea de către unul sau mai multe state-satelit europene „rebele” din sfera de influență sovietică a ideii echivalenței N.A.T.O. – O.T.V. Diplomația Kremlinului trecea în umbră și, în același timp, se înaintau țările-pion pentru a menține constantă presiunea asupra Occidentului.

Pe de altă parte, trebuie subliniat și faptul că autoritățile române nu s-au pronunțat vreodată public pentru ieșirea României din Organizația Tratatului de la Varșovia. Nici

¹ Pentru detalii, vezi: *Dicționar politic*, coordonator: B.N. Ponomarev, Editura Politică, București, 1959, p.677-678.

măcar evenimentele petrecute în august 1968 în Cehoslovacia nu i-au determinat pe Nicolae Ceaușescu și generalii Armatei Române să-și exprime în mod deschis dorința de a denunța în mod unilateral tratatul semnat în capitala Poloniei în anul 1955. La București s-a considerat că pregătirea militară realizată în comun în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia trebuie continuată, însă autoritățile române au încercat să impună anumite limite. Astfel, reprezentanții României au propus în mai multe rânduri partenerilor din cadrul alianței să fie reglementate prin acte normative cu caracter internațional, în interes comun, problemele legate de tranzitarea ori survolarea teritoriului național de către trupele aparținând statelor aliate. De asemenea, românii au înaintat propuneri pentru încheierea unor convenții bi și multilaterale prin care să se stabilească modalitatea de participare a armatelor naționale la aplicații militare comune în alte țări ale Organizației Tratatului de la Varșovia.

Încercările autorităților de la București de a impune anumite limite partenerilor din cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia s-au materializat destul de rapid. La 11 septembrie 1968, în cadrul ședinței Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., au fost aprobate „propunerile cu privire la unele măsuri pentru îmbunătățirea repartizării și structurii unităților și efectivelor forțelor armate ale R.S. România”². Pornind de la evenimentele petrecute în Cehoslovacia în noaptea de 20 spre 21 august 1968, grupul conducător al partidului³ a adoptat la reuniunea respectivă o serie de hotărâri politice și militare cardinale pentru ca o operațiune militară de genul „SUMAVA”⁴ să nu aibă loc și în România.

Este posibil ca deciziile luate cu acel prilej să fi avut la origine un raport realizat de Ministerul Forțelor Armate împreună cu reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Interne și cei ai Ministerului Afacerilor Externe, raport în care erau prezentate în primul rând greșelile săvârșite de către liderii comuniști din Cehoslovacia în perioada premergătoare și pe timpul desfășurării invaziei trupelor O.T.V.

Deoarece ședința respectivă a durat numai două ore⁵, se poate presupune că în cadrul acesteia au fost purtate discuții pe marginea unor proiecte de hotărâri deja analizate de Nicolae Ceaușescu împreună cu principalii săi colaboratori și redactate într-o formulă foarte apropiată de cea finală. Acest lucru era firesc deoarece după „Declarația din balconul Comitetului Central” din 21 august 1968 – mai curând propagandistică decât realistă⁶ – a urmat o perioadă frământată pentru autoritățile de la București, cu multe discuții la toate nivelurile politice și militare.

În cadrul ședinței din 11 septembrie 1968 a Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. s-a hotărât să fie făcută și o modificare de substanță a proiectului românesc de Statut al Comandamentului Forțelor Armate Unite (C.F.A.U.) ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia, care fusese deja aprobat în ședința din 10 iunie 1968 a Consiliului

² Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul Central al Partidului Comunist Român – Cancelarie (în continuare: A.N.I.C., fond CC al PCR – Cancelarie), dosar 149/1968, f. 3.

³ La ședința Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. din ziua de 11 septembrie 1968 au participat: Nicolae Ceaușescu, Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol, Alexandru Bîrlădeanu, Emil Bodnăraș, Chivu Stoica, Paul Niculescu-Mizil, Virgil Trofin, Ilie Verdeț. La reuniunea respectivă au participat, în calitate de invitați: Vasile Patilineț, Ion Ioniță, Ion Gheorghe și Gheorghe Logofătu. Pentru detalii: Ibidem, f. 2.

⁴ „Sumava” („Vuietul”) este numele de cod al operațiunii militare declanșate de armatele URSS, R.P. Polonă, R.D. Germană, R.P. Ungară și R.P. Bulgară în noaptea de 20 spre 21 august 1968 pentru invadarea Cehoslovaciei.

⁵ A.N.I.C., fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 149/1968, f. 2 – 3.

⁶ Potrivit unor surse militare care nu pot fi precizate din motive obiective, Armata Sovietică era capabilă în august 1968 să parcurgă distanța de la frontiera de est a României până la București în maximum 8 ore, chiar dacă Armata Română ar fi încercat o ripostă militară.

Apărării al R.S. România. Astfel, s-a stabilit că „*rezolvarea problemelor generale stabilite de comun acord, îndreptate spre întărirea capacității de apărare a statelor participante la Tratatul de la Varșovia și îmbunătățirea structurii forțelor armate destinate a acționa în comun, se discută în Comitetul Politic Consultativ, intrînd în vigoare pentru fiecare țară după aprobarea guvernelor respective (subl.n.)*”⁷. Totodată, s-a hotărât faptul că „*dislocarea unor trupe ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia destinate a acționa în comun, pe teritoriul unuia din statele participante la Tratat se stabilește numai de comun acord de către toate statele participante la Tratatul de la Varșovia. Dislocarea acestor trupe se poate face numai la cererea, respectiv cu acordul organelor constituționale competente ale statului pe teritoriul căruia urmează a se face dislocarea lor. Condițiile de dislocare, staționare și de orice fel de activitate a trupelor statelor participante la Tratatul de la Varșovia pe teritoriul unui alt stat participant la Tratat, în diferite situații, se reglementează în prealabil, iar pentru război încă din timp de pace, prin acorduri bilaterale între statele respective, aprobate de organele constituționale competente (subl.n.)*”⁸.

Este evident faptul că ambele completări la proiectul românesc de statut al C.F.A.U. au fost redactate de autoritățile de la București în așa fel încât să prevină și să descurajeze orice încercare de invadare a României de către „armatele prietene” din cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia.

Hotărârile adoptate la 11 septembrie 1968 sunt importante pentru că demonstrează decizia unanimă a participanților la reuniune de a se opune în mod inteligent unei posibile invazii, utilizând toate mijloacele politice, diplomatice și juridice pe care le permiteau tocmai prevederile Tratatului de la Varșovia, creația Moscovei. Totodată, se poate observa că ideea principală pentru care au fost promovate modificările la proiectul românesc de Statut al Comandamentului Forțelor Armate Unite a apărut într-o formă completă patru ani mai târziu, în cadrul *Legii nr. 14/1972 privind organizarea apărării naționale a Republicii Socialiste România*.⁹

În conformitate cu deciziile adoptate la 11 septembrie 1968, trupele Armatei Române nu au mai participat la aplicațiile desfășurate pe teritoriul altor state și conduse de Statul Major al Comandamentului Forțelor Armate Unite.¹⁰ România a fost reprezentată la asemenea manevre militare numai de către generali și ofițeri români care

⁷ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar 149/1968, f. 2.

⁸ Ibidem, f. 3.

⁹ În legea respectivă se specifica în termeni categorici: „*Este interzisă acceptarea sau recunoașterea vreunei acțiuni a unui stat străin sau a oricărei situații – indiferent de natura sa, inclusiv capitularea generală, ocuparea teritoriului național – care în timp de pace sau de război ar aduce vreo atingere suveranității, independenței naționale și integrității teritoriale a Republicii Socialiste România sau care ar slăbi în orice fel capacitatea sa de apărare. Orice asemenea act de acceptare sau recunoaștere este nul și neavenit, ca fiind contrar orânduirii de stat și intereselor supreme ale națiunii noastre socialiste (subl.n.)*”. Vezi: *Legea nr. 14/1972 privind organizarea apărării naționale a Republicii Socialiste România*, 1973, p.5.

Prin includerea formulării „acțiuni a unui stat străin” se stabileau posibilitățile agresorilor, iar aceștia puteau fi, în condițiile legii, atât statele membre NATO, cât și „țările prietene” din cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia. Totodată, cu propoziția „Orice asemenea act de acceptare sau recunoaștere este nul și neavenit [...]” se încerca să se prevină repetarea situației din august 1968, din Cehoslovacia, când Alexander Dubcek și Lubomir Svoboda au fost forțați de către sovietici să semneze o serie de documente prin care, practic, se renunța la orice formă de rezistență organizată la nivel de stat în fața trupelor invadatoare.

¹⁰ Printre ultimele aplicații militare de cooperare la care au participat trupele române pe teritoriul altor state, sub conducerea Statului Major al Comandamentului Forțelor Armate Unite, se numără și cea desfășurată în perioada 26 octombrie – 3 noiembrie 1966 pe teritoriile URSS, României și Bulgariei. Pentru detalii, vezi: Petre Oprea, *Din culisele aplicației de cooperare desfășurate de trupe ale Organizației Tratatului de la Varșovia pe teritoriile URSS, R.S. România și R.P. Bulgaria (26 octombrie – 3 noiembrie 1966)*, în „*Anuarul Muzeului Marinei Române 2001*”, tom IV, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța S.A., Constanța, 2002, p. 319-324.

acționau în cadrul unor comandamente și state majore restrânse, distincte din punct de vedere național, iar situațiile strategice și operativ-tactice create de conducătorii aplicațiilor erau operate de către participanții români numai pe hărți.

În același timp, autoritățile de la București nu au mai permis desfășurarea în România a unor exerciții militare comune la care să participe trupe ale altor state. Armatele din cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia care au participat, începând din anul 1969, la aplicații pe teritoriul României au fost prezente numai cu comandamente și state majore, toate situațiile tactice rezolvându-se exclusiv pe hartă.

Problemele legate de deciziile adoptate la 11 septembrie 1968 nu au întârziat să apară. În cursul anului 1969 urma să se desfășoare în România o mare aplicație de comandament și stat major, cu trupe românești și străine, însă aceasta a fost amânată până în primăvara anului 1970.

Pentru lămurirea situației create, o delegație condusă de șeful Marelui Stat Major român, generalul-colonel Ion Gheorghe, a efectuat o vizită la Moscova (3 – 4 martie 1970). În cursul întrevederilor pe care le-a avut cu mareșalul I.I. Iakubovski, Comandantul Suprem al Forțelor Armate Unite și cu generalul S.M. Ștemenko, șeful de Stat Major al C.F.A.U., generalul român a reiterat poziția exprimată de guvernul de la București privind necesitatea încheierii unor convenții internaționale înainte de desfășurarea aplicației cu trupe pe teritoriul României, convenții care să reglementeze din punct de vedere juridic intrarea în România a trupelor celorlalte armate ale Organizației Tratatului de la Varșovia.

După întoarcerea de la Moscova a membrilor delegației, generalul-colonel Ion Ioniță, ministrul Forțelor Armate, le-a comunicat în scris atât lui Nicolae Ceaușescu, cât și lui Ion Gheorghe Maurer punctul de vedere al Moscovei: „[...] *Mareșalul Iakubovski I.I. și generalul de armată Ștemenko S.M. au afirmat că noi, sub diferite pretexte, nu vrem ca pe teritoriul țării noastre să se desfășoare aplicații la care să participe și trupe din alte armate; dacă în anul 1969 au înțeles motivele pentru care nu s-a putut executa aplicația comună prevăzută, acum consideră ca premeditată condiționarea executării ei de încheierea unei convenții, pentru ca astfel aplicația să nu aibă loc (subl.n.)*”¹¹.

Totodată, generalul-colonel Ion Ioniță a relatat despre soluția propusă de sovietici: „[...] în locul înscrierii în convenții, *datele referitoare la participarea la aplicație a comandamentelor din armatele URSS și R.P. Bulgaria pe teritoriul țării noastre să se treacă fie pe harta cu concepția aplicației, fie ca o anexă separată la concepție, așa cum este practica lor în relațiile cu celelalte armate ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia (subl.n.)*”¹².

Conducătorii militari sovietici susțineau că propunerea lor era rezonabilă din moment ce „aplicația nici măcar nu se efectuează cu trupe, întrucât din partea armatei sovietice participă numai o grupă operativă a unui comandament de divizie, formată din 30 – 40 de ofițeri, iar comandamentul mării unității din armata bulgară intră pe teritoriul R.S. România doar 3 – 4 km”¹³.

În conformitate cu soluția propusă, Moscova considera că era suficient ca șeful Marelui Stat Major român și șeful Statului Major al C.F.A.U. să semneze documentele

¹¹ Arhivele Militare Române (în continuare: A.M.R.), fond V/2, vol. 3, dosar 15/f.n., f. 82.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

aplicației, urmând ca guvernul român să le aprobe potrivit prevederilor constituționale ale României.

Generalului Ion Gheorghe i s-a mai reproșat la Moscova, în cadrul discuțiilor pe care le-a avut cu liderii militari ai O.T.V., faptul că armata română refuza să participe la aplicațiile ce urmau să aibă loc în Ungaria (iulie 1970) și Republica Democrată Germană (septembrie 1970).

Cu toate că era supus unei presiuni psihologice deosebite, șeful Marelui Stat Major român a reamintit interlocutorilor săi punctele de vedere românești: „[...] fără încheierea convenției între guverne nu poate avea loc nici un fel de aplicație comună pe teritoriul țării noastre [...] noi ne îndeplinim obligațiile pe care ni le asumăm, inclusiv cele din planul cu activitățile comune, iar în unele cazuri și solicitările făcute în afara planului”¹⁴.

Poziția exprimată de generalul Ion Gheorghe la Moscova a fost reconfirmată la 10 martie 1970, când acesta a trimis mareșalului I.I. Iakubovski o telegramă prin care anunța că autoritățile de la București nu își schimbaseră opiniile.¹⁵ În consecință, aplicația comună care trebuia să se desfășoare pe teritoriul României în primăvara anului 1970 a fost contramandată.

Reluarea cooperării armatei române cu celelalte armate ale state membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia în privința exercițiilor militare comune s-a produs în toamna anului 1970. Hotărârea respectivă a aparținut Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., iar mesagerul acelei decizii a fost generalul Ion Ioniță, care a anunțat în cursul vizitei sale în R.D.G. faptul că „Republica Socialistă România va participa la aplicațiile militare ale țărilor Tratatului de la Varșovia, care vor avea loc pe teritoriul Republicii Democratice Germane, nu cu trupe, ci cu un comandament de stat major de regiment sau divizie dotat cu mijloace de transmisiuni corespunzătoare”¹⁶.

În consecință, anul 1970 constituie un moment de cotitură în istoria relațiilor militare dintre România și statele membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia. Situația limită creată de autoritățile de la București în primăvara acelui an a fost urmată în toamnă de reluarea participării militarilor români la aplicațiile comune ale O.T.V. în condițiile interzicerii tranzitului, staționării sau dislocării temporare a trupelor străine pe teritoriul României.

Ulterior, în luna martie 1971 a avut loc pe teritoriul României un joc de război pe hartă, de front, pe două eșaloane, condus de generalul-colonel Ion Ioniță, ministrul Forțelor Armate. La acesta au participat câte o grupă operativă românească din comandamentele Frontului¹⁷, Armatei, Apărării Antiaeriene a Teritoriului și Marinei Militare, o grupă operativă sovietică dintr-un comandament de armată și una bulgară.¹⁸

Tot în cursul anului 1971 au avut loc trageri de luptă ale trupelor de rachete, rachete antiaeriene și ale piloților aviației de vânătoare românești în poligoanele din Uniunea Sovietică, precum și acțiuni de recunoaștere a aerodromurilor din Ungaria, URSS și Bulgaria.¹⁹ Toate aceste operațiuni au fost repetate în anii următori de către militarii români.²⁰

¹⁴ Ibidem, f. 84.

¹⁵ Idem, dosar 16/48, f. 86.

¹⁶ A.N.I.C. fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 89/1970, f. 3.

¹⁷ Eșalonul de comandă și conducere operativ – strategică în cadrul O.T.V. imediat superior Armatei era Frontul, constituit din mai multe Armate.

¹⁸ A.N.I.C. fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 8/1971, f. 87.

¹⁹ Ibidem, f. 88.

²⁰ Idem, dosar 102/1972, f. 60.

Relațiile dintre Ministerul Apărării Naționale al României și cel al URSS tindeau să se normalizeze după momentul „Martie 1970”, însă acestea nu au mai atins nivelul de cooperare din perioada 1955 – 1968 datorită poziției ferme exprimate de partea română în privința încheierii unei convenții internaționale care să reglementeze problema tranzitării, staționării sau dislocării temporare a trupelor străine pe teritoriul României. Opinia exprimată de Nicolae Ceaușescu la 25 august 1973, în timpul unei ședințe a Prezidiului Permanent al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, este elocventă în acest sens: „*Să le spunem (sovieticilor – n.n.) că suntem ocupați; să facem mai multe aplicații pe hartă. În general, să nu facem asemenea aplicații decât pe hartă*, pentru că dacă facem cu trupe, numai rezerva de comandament, de pildă la transmisiuni, numai rezerva de comandament înseamnă o brigadă. În general, să ne mai uităm la toate aceste acțiuni. Sigur, să nu refuzăm categoric, ci să le spunem într-o formă prietenească cum am dori noi (subl.n.)”²¹.

În opinia noastră, autoritățile române au încercat din anul 1968 să supraliciteze propagandistic opoziția lor în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia cu scopul de a obține o poziție pe plan internațional care să le permită un acces mai ușor la creditele și tehnologia de vârf din Europa Occidentală și America de Nord. Tensiunile existente între Moscova și București nu au fost atât de puternice încât să se întrerupă zborurile repetate realizate de avioane militare sovietice deasupra României în anii 1972 – 1974 (2 – 4 survolări pe lună), efectuate cu permisiunea autorităților de la București, cu scopul de „a continua cercetarea din aer a mijloacelor radiotehnice ale țărilor capitaliste vecine cu țările socialiste”²². Menționăm faptul că informația despre acele zboruri este cu totul inedită în istoriografia românească și universală.

Asemenea acțiuni strict secrete pot pune sub semnul întrebării conceptul de „Maverick”²³ creat de propagandiștii regimului comunist din moment ce Nicolae Ceaușescu a acceptat ca aparate de zbor militare aparținând unui alt stat să intre în mod repetat în spațiul aerian al României pentru a desfășura acțiuni de spionaj electronic împotriva altor țări. În aceste condiții, afirmația referitoare la interzicerea de către autoritățile de la București, începând din anul 1968, a survolărilor efectuate de aeronave militare străine deasupra României poate fi amendată.²⁴

În aceeași ordine de idei, există o mărturie referitoare la avioanele care au transportat un batalion de parașutiști militari din Polonia în Bulgaria în anul 1982. Autoritățile de la Varșovia au înaintat o solicitare în acest sens ministrului român al Apărării Naționale, iar acesta l-a informat la rândul său pe Nicolae Ceaușescu. Liderul României a aprobat cererea respectivă și, în consecință, batalionul polonez a fost transportat pe calea aerului survolându-se România, a ajuns în Bulgaria și a participat la aplicația „SCUT – 82”.²⁵

²¹ Idem, dosar 136/1973, f. 5.

²² Idem, dosar 2/1973, f. 27; dosar 1/1974, f. 164.

²³ Conceptul de „Maverick” a fost utilizat pentru prima dată în anii '60 de către cercurile politice și jurnalistice din SUA pentru a defini în mod metaforic atitudinea de frondă a lui Nicolae Ceaușescu față de sovietici. „Maverick” = un solitar nonconformist (expresie din limba engleză).

²⁴ Constantin Olteanu, *România – o voce distinctă în Tratatul de la Varșovia: memorii 1980 – 1985*, Editura ALDO, București, 1999, p. 36. Fostul ministru al Apărării afirmă în volumul său, printre altele: „Începând tot din anul 1968, România nu a mai permis nici tranzitarea teritoriului său de către trupe aparținând altor state, având sau nu armament asupra lor, ori survolarea teritoriului său de către aeronave militare străine. Evident, această poziție a fost criticată, și s-a insistat să revenim asupra ei (subl.n.)”.

²⁵ *Ibidem*, p. 134 – 135; 138.

Analizând faptele relatate, se poate observa modul discreționar în care se luau decizii de o asemenea importanță de către Nicolae Ceaușescu, fără să fie consultată în vreun fel Marea Adunare Națională și guvernul României. Se pare că decizia referitoare la survolarea României de către avioanele de transport încărcate cu parașutiști militari polonezi a depins mai curând de starea de dispoziție sufletească pe care o avea conducătorul statului român în acel moment. O asemenea ipoteză, pe care noi o considerăm veridică, poate constitui tema unei cercetări viitoare.

Hotărârile adoptate de Prezidiul Permanent al C.C. al P.C.R. la 11 septembrie 1968 au fost consfințite patru ani mai târziu prin adoptarea Legii 14/1972. Astfel, autoritățile de la București au creat cadrul legislativ care să le permită justificarea noii lor atitudini în relațiile militare cu celelalte state membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia după invazia din august 1968. Legea respectivă a interzis complet participarea trupelor străine la aplicațiile militare desfășurate teritoriul României, precum și tranzitul, staționarea sau dislocarea temporară acestora în România, iar situația respectivă s-a menținut până la autodizolvarea Organizației Tratatului de la Varșovia la 1 iulie 1991.

Articol publicat în „*Securitate și societate: provocările mileniului trei. Secțiunea: Istorie și geopolitică*”, Editura Academiei Naționale de Informații, București, 2004, p. 80 – 92.